

ISLOM KAPITAL BOZORI EKOTIZIMIDA TARTIBGA SOLISH INSTITUTLARINING O'RNI

*DSc, dots. **Abrorov Sirojiddin***

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti huzuridagi "O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari" ilmiy-tadqiqot markazi

ORCID: 0000-0001-9559-0231

s.abrorov@tsue.uz

Annotatsiya. *Maqola islom kapital bozori ekotizimida tartibga solish institutlarining o'rni va ular bozorning barqaror rivojlanishiga qo'shayotgan hissasini tahlil qiladi. Islom kapital bozori global moliyaviy tizimning muhim tarkibiy qismi bo'lib, sukuk, islomiy aksiyalar va boshqa moliyaviy instrumentlarni taklif qilish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi. Maqolada shariat kuzatuv kengashlari, AAOIFI va IFSB kabi xalqaro standartlashtirish tashkilotlari va boshqa tartibga soluvchi institutlarning ahamiyati yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *islom moliyasi, islom kapital bozori, institut, instrument, tartibga solish, AAOIFI, IFSB, IILM.*

РОЛЬ РЕГУЛИРУЮЩИХ ИНСТИТУТОВ В ЭКОСИСТЕМЕ ИСЛАМСКОГО РЫНКА КАПИТАЛА

*DSc, доц. **Аброров Сирожиддин***

Научно-исследовательский центр

«Научных основ и проблем развития экономики Узбекистана»

при Ташкентском государственном экономическом университете

Аннотация. *Статья анализирует роль регулирующих институтов в экосистеме исламского рынка капитала и их вклад в устойчивое развитие рынка. Исламский рынок капитала является важной составляющей глобальной финансовой системы, обеспечивая экономическую стабильность через предложение таких финансовых инструментов, как сукук, исламские акции и другие. В статье подчеркивается значение наблюдательных шариатских советов, а также международных организаций по стандартизации, таких как AAOIFI и IFSB, и других регулирующих институтов.*

Ключевые слова: *исламские финансы, исламский капиталный рынок, институт, инструмент, регулирование, AAOIFI, IFSB, IILM.*

THE ROLE OF REGULATORY INSTITUTIONS IN THE ISLAMIC CAPITAL MARKET ECOSYSTEM

*DSc, assoc.prof. **Abrorov Sirojiddin***

Scientific Research Center "Scientific Foundations and Problems of the Development of the Economy of Uzbekistan" at Tashkent State University of Economics

Abstract. *The article analyzes the role of regulatory institutions in the ecosystem of the Islamic capital market and their contribution to the sustainable development of the market. The Islamic capital market is a significant component of the global financial system, ensuring economic stability through offering financial instruments such as sukuk, Islamic stocks, and others. The article highlights the importance of Shariah supervisory boards, international standard-setting organizations such as AAOIFI and IFSB, and other regulatory institutions.*

Keywords: *Islamic finance, Islamic capital market, institute, instrument, regulation, AAOIFI, IFSB, IILM.*

Kirish.

Islom kapital bozori global moliya tizimining muhim tarkibiy qismi bo'lib, bozor ishtirokchilari o'rtasida resurslarni safarbar qilish va taqsimlashning muhim yo'li bo'lib xizmat qiladi. Bozor bir qator moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni taklif etadi, shu jumladan sukuk, islomiy fondlar va islomiy aksiyalar. So'nggi yillarda bozorda qulay demografik va iqtisodiy omillar, shariatga mos keladigan moliyaviy mahsulotlarga talabning oshishi va qulay me'yoriy-huquqiy muhit tufayli sezilarli o'sish kuzatildi.

Biroq, islom kapital bozorining o'sishi va rivojlanishi asosan uning institutsional asosiga bog'liq. Ushbu fondlarga shariat kuzatuv kengashlari, islom moliya institutlari, tartibga soluvchi organlar va bozor vositachilari kiradi, ular bozor operatsiyalari uchun asos yaratadi, Islom tamoyillarini amalga oshiradi va oshkoralikni targ'ib qiladi. Ushbu institutlar bozorni rivojlantirish va tartibga solishda hal qiluvchi rol o'ynaydi va uning yanada o'sishi va muvaffaqiyati uchun juda muhimdir. 2023-yilda global islomiy moliyasi aktivlari hajmi 4,9 trillion AQSh dollaridan oshganligi kuzatildi (LSEG va ICD, 2024).

Adabiyotlar sharhi.

Wilson (2003) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda islom kapital bozori mahsulotlari va xizmatlarini tartibga solishda yuzaga keladigan muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqotda islomiy moliyasi institutlarning likvidlikni boshqarish va kapital yetarliligini ta'minlashdagi muhim masalalari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, sukuk va boshqa shariatga mos moliyaviy vositalarning an'anaviy instrumentlarga nisbatan afzalliklari va ularni tartibga solishda shaffoflik va ma'lumot oshkor qilish muammolari muhokama qilingan. Ushbu tadqiqotning yangiligi shundaki, u islom kapital bozori mahsulotlarining shariat talablariga muvofiqligini saqlagan holda ularni samarali tartibga solish masalalariga yondashuvni taklif etadi va bu sohaga oid global tartibga soluvchilar uchun muhim xulosalar bergan.

Ajouz va Abuamria (2023) o'z tadqiqotida islomiy FinTech ekotizimini va uning rivojlanayotgan bozorlar uchun imkoniyatlarini o'rgangan. Ular islom moliyasi tamoyillarni ilg'or texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish orqali moliyaviy inklyuziyani oshirish yo'llarini tahlil qilgan. Ushbu tadqiqotda moliyaviy mahsulot va xizmatlarni mijozga yo'naltirib takomillashtirish, davlat siyosatlarini muvofiqlashtirish va mahalliy sharoitlarga moslashtirilgan mahsulotlarni ishlab chiqish zarurligi qayd etilgan. Xulosalarda islomiy FinTech'ning innovatsion imkoniyatlari va bu ekotizimni rivojlantirish uchun davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyati ko'rsatib o'tilgan.

Fakhrunnas (2018) maqolasida islomiy moliyasi mahsulotlarini shakllantirish va ularning bozor ishtirokchilariga ta'sirini tahlil qilgan. Ushbu tadqiqotda fatvolarning islom

moliyasi ekotizimida yo'nalish belgilashdagi ahamiyati va ularning turli bozor ishtirokchilari faoliyatiga qanday ta'sir ko'rsatishi o'rganilgan. Maqolada sukuk, bay al-inah, va bay al-dayn kabi masalalar bo'yicha islom ulamolari va fatvo institutlari orasida mavjud bo'lgan turli talqinlarning moliyaviy mahsulotlar samaradorligiga ta'siri tahlil qilingan. Natijada, tadqiqot fatvolarning yagona interpretatsiyasini ishlab chiqish islom moliyasi bozorining barqarorligi uchun muhim ekanligini namayopn bo'lgan.

Tadqiqot metodologiyasi.

Maqolani tayyorlash jarayonida turli ma'lumotlar va sharhlardan foydalanilgan. Ushbu ma'lumotlar islom moliyasi, moliyaviy tendensiyalar, axloqiy moliya, texnologik yutuqlar va boshqa shu kabi yo'nalishlarga asoslanadi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Islom kapital bozori mahsulotlari to'liq shaklda va samarali faoliyat ko'rsatishi uchun unga bog'liq barcha masalalarni kompleks tarzda tadbqiq qilish lozim bo'ladi. Buni biz islom kapital bozori ekotizimi deb talqin qilamiz. Ekotizim deganda tizim faoliyati va rivoji uchun xizmat qiluvchi o'zaro bir-bir bilan bog'langan sohalar va elementlar agregatsiyasi tushuniladi.

Islom kapital bozori ekotizimi bu – bozor faoliyati va rivoji uchun xizmat qiluvchi o'zaro bir-biri bilan bog'langan sohalar, institutlar, ishtirokchilar va boshqa shu kabi elementlar agregatsiyasi. 1-rasmda islom kapital bozorining ekotizimi keltirilgan.

Ushbu paragrafda biz shariat kuzatuv kengashlari, islom moliya institutlari, tartibga soluvchilar va bozor ekotizimini shakllantirishda bozor vositachilarining roli va funksiyalarini ko'rib o'tamiz.

Islom kapital bozorining rivojlanishi bozor operatsiyalari va tartibga solish uchun xizmat qiladigan bir nechta institutsional asoslarga tayanadi. Ushbu institutsional asoslarga shariat kuzatuv kengashlari, islom moliya institutlari, tartibga soluvchi tashkilotlar va boshqa bozor vositachilari kiradi.

Shariat kuzatuv kengashlari islom kapital bozorini rivojlantirish va tartibga solishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu kengashlar islomiy huquq va moliya sohasida tajribaga ega bo'lgan olimlardan iborat bo'lib, ular moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarning islom moliyasi tamoyillariga muvofiqligini kuzatadilar. Shariat kuzatuv kengashlari islom moliyasi institutlariga shariatga mos mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqish va amalga oshirish bo'yicha tavsiyalar va maslahatlar berish orqali institutsional darajada ishlaydi.

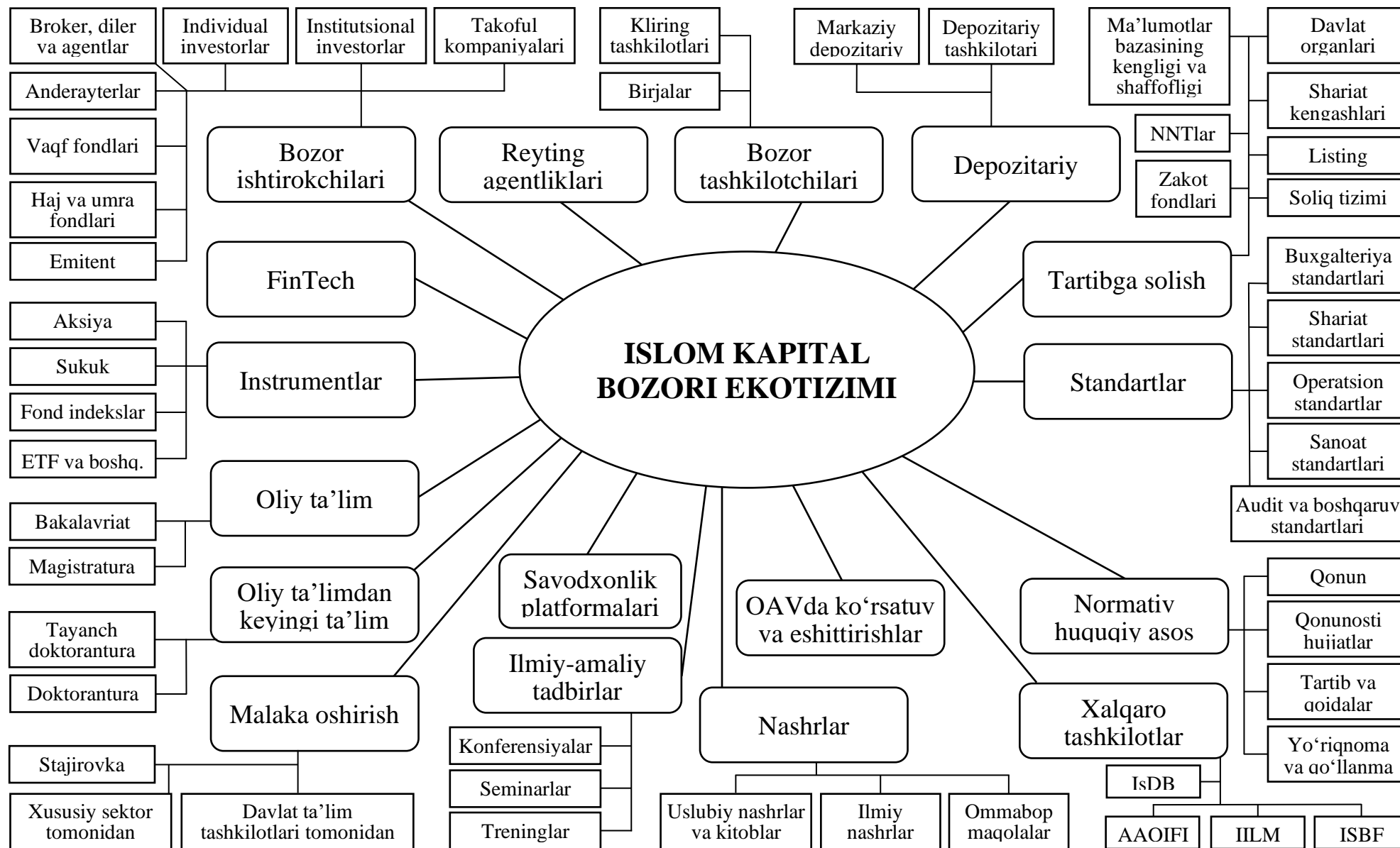
Shariat kuzatuv kengashlari moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni tekshiradi, ularning shariat tamoyillariga muvofiqligini baholaydi, muassasalarga xulosalar va tavsiyalar beradi. Ushbu maslahatlar islom moliya institutlari tomonidan taqdim etiladigan mahsulotlar va xizmatlar islomning axloqiy tamoyillariga mos kelishini ta'minlaydi.

Shariat kuzatuv kengashlari mustaqil organ sifatida moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarning shariat tamoyillariga muvofiqligini ta'minlash uchun javobgardir. Ular islom moliya institutlarining shariat tamoyillarida belgilangan ko'rsatmalar, qoidalarga rioya qilishlarini va ularning operatsiyalari shaffof bo'lishini ta'minlaydi.

Shariat kuzatuv kengashlari faoliyati xalqaro tajribada 3 xil shaklda tadbqiq etilgan: mikro darajada, makro darajada va aralash.

Shariat kuzatuv kengashlari har bir islom moliyasi muassasalari tarkibida tashkil topishining majburiy etib belgilanishi mikro darajasda kengashning tadbqiq etilishi hisoblanadi. Bunda har bir tashkilot o'z faoliyatini shariat kuzatuv kengashining ijobiy xulosalari bilangina amalga oshirishi mumkin bo'ladi.

Makro darajada shariat kuzatuv kengashi tartibga soluvchi organ tarkibida tuziladi va mazkur kengash zimmasida barcha islom moliyasi muassasalari faoliyatini islom moliyasi tamoyillariga muvofiqligini nazorat qilib borish mas'uliyati bo'ladi.

1-rasm. Islom kapital bozori ekotizimi

Manba: muallif ishlanmasi.

Ayrim mamlakatlarda ikkala bosqich ham bir vaqtda amal qiladi. Bunda respublika shariat kengashlari tashkilotlarning shariat kengashlari faoliyatini muvofiqlashtirib boradi. Malayziyada ikki pog'onali shariat kengashi amal qiladi.

Shariat kuzatuv kengashlari tomonidan taqdim etiladigan xulosalari Islomiy moliyaviy muassasalar uchun buxgalteriya hisobi va audit tashkiloti (AAOIFI)ga asoslanib ham chiqariladi. Tashkilot 1991-yilda Bahraynda tashkil etilgan notijorat tashkilot hisoblanadi. Bu butun dunyo bo'ylab Islom moliya institutlari uchun buxgalteriya hisobi, audit, menejment, axloq qoidalari va shariat standartlarini ishlab chiqadigan xalqaro standartlarni belgilash organi. "AAOIFI standartlari islom moliya institutlari va tartibga soluvchilar tomonidan keng tan olingan va qabul qilingan bo'lib, ular islom moliya institutlari shaffofligi, izchilligi va javobgarligini ta'minlashga qaratilgan" (AAOIFI, 2024).

AAOIFI standartlari islom moliya sohasi mutaxassislari, shu jumladan, olimlar, shariat ulamolari, bankirlar va auditorlar tomonidan ishlab chiqilgan. Standartlar islom moliyasi tamoyillariga asoslanadi hamda xalqaro buxgalteriya hisobi va audit standartlariga rioya qilgan holda islom moliyasi sanoatining ehtiyojlarini qondirish uchun mo'ljallangan.

AAOIFI tomonidan ishlab chiqilgan standartlarga islomiy moliyaviy operatsiyalar uchun shariat standartlari, islom moliya institutlari uchun buxgalteriya standartlari va islom moliya institutlari uchun audit standartlari kiradi. AAOIFI shuningdek, islom moliya sanoati amaliyotchilarining kasbiy mahorati va bilimlarini oshirish uchun o'quv va ta'lim dasturlarini taqdim etadi.

Umuman olganda, AAOIFI butun sanoat bo'ylab yuqori sifatli va izchil standartlarni qabul qilishni ta'minlash orqali islom moliya sanoatining o'sishi va rivojlanishiga yordam berishda muhim rol o'ynaydi.

Xalqaro standartlar ishlab chiquvchi yana bir muhim muassasa bu Islom moliyaviy xizmatlari Kengashi (IFSB) hisoblanadi. "IFSB (Islom moliyaviy xizmatlar kengashi) 2002-yilda Malayziyada tashkil etilgan xalqaro standartlashtirish tashkiloti" (Ifsb.org, 2019). Bu butun dunyo bo'ylab islom moliya sanoati uchun prudensial va nazorat standartlari va qo'llanmalarini qabul qilishni ishlab chiqadigan va targ'ib qiluvchi mustaqil organ.

IFSB ning vakolati prudensial standartlar va ilg'or tajribalarni ishlab chiqish va amalga oshirish orqali Islomiy moliyaviy xizmatlar sanoatining ishonchliligi va barqarorligini ta'minlashdan iborat. Uning standartlari korporativ boshqaruv, risklarni boshqarish, shariat muvofiqligi, kapitalning yetarliligi, likvidlikni boshqarish, oshkor qilish va oshkoralik kabi ko'plab sohalarni qamrab oladi.

IFSB standartlari sanoatning manfaatdor tomonlari, shu jumladan, tartibga soluvchilar, bozor ishtirokchilari va shariat olimlari ishtirok etadigan maslahat jarayonida ishlab chiqiladi.

IFSB, shuningdek, o'z a'zolari va boshqa manfaatdor tomonlarga standartlarni tushunish va amalga oshirishni yaxshilash uchun salohiyatni oshirish hamda texnik yordam dasturlarini taqdim etadi. Shuningdek, u islom moliya sanoati bilan bog'liq turli mavzularda tadqiqotlar olib boradi va hisobotlarni nashr etadi.

IFSB standartlari butun dunyo bo'ylab tartibga soluvchi organlar va Islom moliya institutlari tomonidan keng tan olingan va qabul qilingan. Uning prudensial standartlarni o'rnatish va targ'ib qilishdagi roli Islom moliya sanoatining o'sishi va rivojlanishiga yordam berdi va uning jahon moliya tizimiga integratsiyasini kuchaytirdi.

Islomiy moliyaviy muassasalar uchun buxgalteriya hisobi va audit tashkiloti (AAOIFI), Islomiy moliyaviy xizmatlar Kengashi (IFSB) va Shariat kuzatuv kengashlari tavsiyalar, maslahatlar va qoidalarni taqdim etadigan muhim muassasalardir. Ushbu muassasalar islomiy moliya institutlari tomonidan taqdim etiladigan moliyaviy mahsulotlar va xizmatlar shariat tamoyillariga mos kelishiga ishonch hosil qiladi va shu bilan ishonchli hamda barqaror islom moliya sanoatini rivojlantiradi.

Islom moliya institutlari islom kapital bozorining yana bir muhim institutsional jihatidir. Ushbu muassasalarga Islom banklari, takaful kompaniyalari va shariatga mos keladigan moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni taqdim etadigan boshqa bank bo'lmagan moliya institutlari kiradi. Islom moliya institutlari shariat kuzatuv kengashlari nazorati ostida ishlaydi va boshqa tartibga soluvchi organlar tomonidan faoliyati muvofiqlashtirib boriladi.

Islom moliya institutlariga islom banklari, takoful kompaniyalari, investitsiya fondlari va boshqa bank bo'lmagan moliya institutlari kiradi. Islom banklari an'anaviy banklarga o'xshash ishlaydi, ammo ssuda foizlardan foydalanmaydi. Buning o'rniga ular foyda va zararni taqsimlash yoki boshqa islomiy moliyaviy shartnomalardan foydalanadilar, masalan, mushoraka mudaraba va murobaha. Takoful-kompaniyalar ishtirokchilarning o'zaro yordami va hamkorligi tamoyillariga asoslangan sug'urta mahsulotlarini taklif qilishadi.

Islom moliya institutlari shariat kuzatuv kengashlari rahbarligida ularning mahsulotlari va xizmatlari islom moliyasi tamoyillariga mos kelishini ta'minlash uchun faoliyat ko'rsatadi. Islom moliya institutlari markaziy banklar va boshqa tartibga soluvchi organlar tomonidan tartibga soluvchi nazoratga olinadi. Ushbu tartibga soluvchilar institutlarning tegishli qonunlar va qoidalarga rioya qilishlarini va iqtisodiyotda moliyaviy barqarorlikni saqlashlarini ta'minlaydilar. Ba'zi yurisdiksiyalarda tartibga soluvchilar islom moliya institutlari uchun Malayziyadagi Islomiy moliyaviy xizmatlar to'g'risidagi qonun va Birlashgan Arab Amirliklarida Islomiy bank faoliyatini asosiy tartibga solish kabi maxsus me'yoriy-huquqiy bazalar o'rnatilgan.

So'nggi yillarda islom moliya institutlari tez o'sib kelmoqda va hozirda dunyoning ko'plab mamlakatlarida mavjud. Bu o'sish shariatga mos keladigan moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarga, ayniqsa, musulmonlar ko'p bo'lgan mamlakatlarda talabning ortishi bilan bog'liq. Islom moliya institutlari, shuningdek, axloqiy va ijtimoiy mas'uliyatli investitsiya imkoniyatlarini izlayotgan musulmon bo'lmagan investorlarning qiziqishini uyg'otadi.

Tartibga soluvchi tashkilotlar islom kapital bozorining yana bir institutsional asosidir. Ushbu organlar bozorning barqarorligi va samaradorligini ta'minlash, investorlarni himoya qilish va oshkoralikni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tartibga soluvchi tashkilotlar bozor qoidalariga rioya etilishini ta'minlash, bozor standartlarini belgilash va bozor ishtirokchilarini litsenziyalash uchun javobgardir.

Islom kapital bozorida tartibga soluvchi organlarga Markaziy banklar, moliya vazirliklari, qimmatli qog'ozlar bo'yicha komissiyalar va boshqa shu kabi nazorat organlari kiradi. Ushbu organlar islom moliya institutlari va bozorning boshqa ishtirokchilari shariat tamoyillari va bozor me'yorlariga muvofiq harakat qilishlarini ta'minlash uchun ishlaydi. Ular bozor xatarlarini kuzatib boradi, islomiy qimmatli qog'ozlarning chiqarilishi va savdosini hamda bozor ishtirokchilarining axloqiy biznes qoidalariga rioya qilishlarini nazorat qiladi.

Markaziy banklar islom moliya sanoatining asosiy regulyatorlari hisoblanadi. Ular pul-kredit siyosatini o'rnatish va moliyaviy barqarorlikni saqlash uchun javobgardir. Markaziy banklar, shuningdek, islomiy banklar va boshqa moliya institutlarini litsenziyalash, nazorat qilishni hamda Islomiy moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni tartibga solishni nazorat qiladi.

Boshqa tomondan, qimmatli qog'ozlar bo'yicha komissiyalar qimmatli qog'ozlar bozorini tartibga solish, bozor ishtirokchilarining qimmatli qog'ozlar to'g'risidagi qonunlar va qoidalarga rioya qilishlarini ta'minlash uchun javobgardir. Ular Islomiy qimmatli qog'ozlarning chiqarilishi va savdosini nazorat qiladi va investorlarni firibgarlikdan himoya qiladi.

Tartibga soluvchi tashkilotlar moliya institutlari shariat tamoyillari va me'yorlariga rioya qilishlarini ta'minlash uchun ishlaydi, bu Islom kapital bozorining yaxlitligini saqlash uchun juda muhimdir. Tartibga soluvchi tashkilotlardan tashqari islom kapital bozorining rivojlanishi va o'sishiga yordam beradigan boshqa muassasalar ham mavjud. Ushbu tashkilotlar qatoriga sanoat assotsiatsiyalari, ilmiy-tadqiqot va ta'lim muassasalari hamda bozor ma'lumotlari va tahlillarini taqdim etadigan reyting agentliklari kiradi. Ular,

shuningdek, shariatga mos keladigan moliya to'g'risida xabardorlik va tushunishni ta'minlash va ularni butun dunyo bo'ylab qabul qilishga ko'maklashishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, Islom kapital bozorining institutsional asoslari uning rivojlanishi va tartibga solinishi uchun zarurdir. Ushbu muassasalarning hamkorligi va o'zaro ta'siri bozorning barqarorligi, shaffofligi va o'sishini ta'minlash va shariatga mos keladigan moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarga ortib borayotgan talabni qondirish uchun zarurdir. Misol uchun Malayziyada islom kapital bozorining tartibga soluvchi organi hisoblangan Malayziya qimmatli qog'ozlar komissiyasi yilda ikki marotaba shariatga muvofiq hisoblangan qimmatli qog'ozlar ro'yxatini e'lon qilib boradi.

Bozor vositachilari islom kapital bozorining muhim ishtirokchilari bo'lib, bozorning turli ishtirokchilari uchun vositachilar va xizmat ko'rsatuvchi provayderlar sifatida ishlaydi. Masalan, investitsiya banklari sukuk emissiya risolalarini tuzish va tashkil etishda muhim rol o'ynaydi, shu jumladan, emitentlarga eng mos sukuk tuzilishi bo'yicha maslahat berish, sukuklarning maqbul hajmi va narxini aniqlash va ehtimoliy investorlarni aniqlash kiradi. Ular, shuningdek, sukuk ishlab chiqarishning bir qismini sotib olish va uni investorlarga qayta sotish majburiyatini olgan anderrayterlar vazifasini bajaradilar.

Boshqa tomondan, brokerlar ikkilamchi bozorda qimmatli qog'ozlarni sotib olish va sotishni osonlashtiradi, investorlar uchun likvidlikni ta'minlaydi va bozor samaradorligini ta'minlaydi. Shuningdek, ular bozor tendentsiyalari bo'yicha tadqiqotlar va tahlillarni olib boradilar, investorlarga shariatga mos keladigan qimmatli qog'ozlarning ishlashi va istiqbollari to'g'risida qimmatli ma'lumotlarni taqdim etadilar.

Ishonchli boshqaruvchilar shariatga mos keladigan investitsiya fondlarini, shu jumladan, indeksli fondlarini (ETF) boshqarish uchun javobgardir. Ular ehtimoliy investitsiya imkoniyatlari bo'yicha tadqiqotlar olib boradilar, investitsiya portfellarini shakllantiradilar va boshqaradilar. Ular boshqaradigan fondlar faoliyati to'g'risida muntazam hisobotlarni taqdim etadilar.

Ushbu bozor vositachilari birgalikda bozor ishtirokchilari uchun zarur bo'lgan bir qator xizmatlarni taqdim etish orqali islom kapital bozorining ishlashi va o'sishida ajralmas rol o'ynaydi.

Yuqoridagilardan tashqari, Xalqaro islom likvidligini boshqarish korporatsiyasi (IILM) islom kapital bozorining yana bir institutsional asosi sifatida xizmat qiladi. IILM-Islom moliya sanoatida likvidlikni boshqarish vositalarining yetishmasligini hal qilish uchun shariatga mos keladigan qisqa muddatli moliyaviy vositalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish uchun tashkil etilgan xalqaro tashkilot. IILM Markaziy banklar, pul-kreditlarni tartibga solish organlari va boshqa moliya institutlari uchun shariatga muvofiq likvidlik ehtiyojlarini boshqarish uchun platforma bo'lib xizmat qiladi.

"IILM (Xalqaro islom likvidligini boshqarish korporatsiyasi) 2010-yilda Islom moliya sanoati uchun likvidlikni boshqarish vositalarini ishlab chiqish va ilgari surish uchun tashkil etilgan xalqaro tashkilotdir" (IILM, 2024). U Malayziyada joylashgan Markaziy bank menejerlari va a'zo mamlakatlarning boshqa yuqori lavozimli amaldorlarini o'z ichiga olgan boshqaruv Kengashi rahbarligida ishlaydi.

IILM asosiy maqsadi Islom moliya institutlariga qisqa muddatli likvidlikni boshqarish vositalarini taqdim etish va samarali Islom banklararo bozorini rivojlantirishga ko'maklashishdir. Uning instrumentlari islom moliyasi tamoyillariga asoslangan bo'lib, turli xil sharoitlarga moslashuvchanlikni ta'minlash uchun mo'ljallangan.

IILM instrumentlariga ikkilamchi bozorda sotilishi mumkin bo'lgan va boshqa Islomiy moliyaviy vositalarni narxlash uchun qo'llanma bo'lib xizmat qiladigan sukukni misol qilib keltirish mumkin. Sukuk IILM tomonidan emissiya qilinadi va IILM a'zolari egalik qiladigan shariatga mos keladigan yuqori sifatli aktivlar bilan ta'minlanadi.

Xulosa. Islom kapital bozorining institutsional asoslari uning rivojlanishi va tartibga solinishi uchun juda muhimdir. Shariat kuzatuv kengashlari, islom moliya institutlari, tartibga soluvchi tashkilotlar va bozor vositachilari bozor operatsiyalari uchun asos bo'lib xizmat qiladi hamda moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarning islom tamoyillariga muvofiqligini ta'minlaydi. Islom kapitali bozorining yanada o'sishi, rivojlanishi ushbu institutsional asoslarning samaradorligiga va ularning o'zgaruvchan bozor sharoitlari hamda investorlar ehtiyojlariga moslashish qobiliyatiga bog'liq.

Islom kapital bozorining institutsional asoslari oshkoralikni ta'minlashga xizmat qiladi. Bu investorlarning ishonchini oshirish va kapitalni jalb qilish uchun juda muhimdir. Samarali tartibga solish, nazorat investorlarni himoya qilish va bozor barqarorligini saqlash uchun zarurdir. Bozor vositachilari emitentlarga ham, investorlarga ham qimmatli tavsiyalar va yordam beradi.

Islom kapital bozori o'sishda va rivojlanishda davom etar ekan, ushbu institutsional fondlar o'zgaruvchan bozor sharoitlari va investorlarning ehtiyojlariga moslashishi muhim bo'ladi. Bu bozor ishtirokchilari va tartibga soluvchilar o'rtasida doimiy hamkorlik va hamkorlikni, shuningdek, shariat tamoyillari va axloqiy biznes amaliyotiga rioya qilishni talab qiladi.

Umuman olganda, Islom kapital bozorining institutsional asoslari bozor operatsiyalari uchun mustahkam poydevor yaratadi va bozorning doimiy o'sishi va rivojlanishini ta'minlaydi. Bozor kengayishda davom etar ekan, ushbu institutsional asoslar islomiy moliya va investitsiyalar kelajagini shakllantirishda tobora muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar/ Jumepamyra/ Reference:

AAOIFI, (2024). *Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions*. [online] Available at: <https://aaoifi.com/?lang=en>

Ajouz, M., & Abuamria, F. (2023). *Unveiling the potential of the Islamic fintech ecosystem in emerging markets*. *Al Qasimia University Journal of Islamic Economics*, 3(1), 115-148.

Fakhrunnas, F. (2018). *Fatwa on the Islamic law transaction and its role in the Islamic finance ecosystem*. *Al Tijarah*, 4(1), 42-53.

Ifsb.org. (2019). *IFSB*. [online] Available at: <https://www.ifsb.org/>

IILM, (2024). *iilm.com - The International Islamic Liquidity Management Corporation*. [online] Available at: <https://iilm.com/>

LSEG and ICD (2024). *ICD - LSEG Islamic Finance Development Report 2024: From Niche to Norm*, 63 p.

Wilson, R. (2003). *Regulatory challenges posed by Islamic capital market products and services*. *Centre for Middle Eastern and Islamic Studies, University of Durham, UK*.